

Серватинська І. М.
кандидат економічних наук, старший викладач,
Черкаський державний технологічний університет, Україна;
e-mail: iservatinskaya@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-2873-8181

ВИТРАТИ І ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Анотація. Виконано економічний аналіз суспільного середовища, в якому використовуються заощадження домашніх господарств у результаті якого виявлено, що фінансова ситуація в Україні є нестабільною і не сприяє ефективному використанню цих ресурсів. Зокрема, основні макроекономічні показники суспільного розвитку характеризуються значними розбіжностями, що є ознакою нестабільного розвитку, зокрема, і фінансової системи.

Досліджено потенційний вплив витрат і заощаджень домогосподарств на ВВП із використанням лінійної регресивної моделі та розрахункового методу найменших квадратів. У результаті чого було виявлено, що вплив є помірним.

З аналізу структури витрат населення визначено, що основна частина витрачається на придбання товарів та послуг, сплату податків, без вкладень в інновації. При цьому приріст фінансових активів у структурі витрат населення з 2016 року не перевищував 1—2 %, що значно менше, ніж у європейських країнах (5—10 %). Це означає, що фондовий ринок не достатньо розвивається і потребує вдосконалення в частині законодавчого регулювання, посилення гарантій та інвестиційного результату.

Для підвищення рівня інвестування із заощаджень домогосподарств розроблено механізм трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиційні ресурси, реалізація якого значно підвищить зацікавленість домогосподарств в інвестиційних вкладеннях.

Запропоновано конкретні заходи із залучення ресурсів домогосподарств в інвестиції, а саме:

- удосконалити нормативно-правову базу функціонування інвестиційних ресурсів;
- подолати бюрократичні перепони на шляху використання фінансових ресурсів домогосподарств в інвестиційні вкладення;
- підтримати ініціативу малих і середніх підприємств щодо впровадження інноваційних проектів;
- активізувати програми державно-приватного партнерства;
- практикувати залучення підприємницьких структур до розроблення стартапів із використанням фінансових ресурсів домогосподарств тощо.

Ключові слова: заощадження домогосподарств, інвестиції, регресійна модель, фінансовий механізм.

Формул: 2; рис.: 1; табл.: 3; бібл.: 11.

Servatynska I.
Ph. D. in Economics, Senior Lecturer,
Cherkasy State Technological University, Ukraine;
e-mail: iservatinskaya@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-2873-8181

EXPENSES AND SAVINGS OF HOUSEHOLDS AS FACTOR OF ECONOMIC GROWTH

Abstract. The economic analysis of the social environment, which uses household savings, has been carried out. It has revealed that the financial situation in Ukraine is unstable and does not contribute to the efficient use of these resources. The main macroeconomic indicators of social development are characterized by significant divergences. They result in unstable development, particularly in the financial system.

The potential impact of households' expenditures and savings on GDP has been investigated with the help of the linear regression model and the least squares calculation method. As a result, the moderate effect has been found out.

The expenditure structure of population has been analyzed. It has determined that the bulk is spent on the purchase of goods and services, the payment of taxes, without investing in innovation. At the same time, the growth of financial assets in the expenditure structure of population from 2016 did not exceed 1—2%, which is much less than in European countries (5—10%). This means that the stock market is not sufficiently developed and should be improved in terms of legislative regulation, strengthening of guarantees and investment result.

In order to increase the level of investment in household savings, a mechanism for transforming household savings into investment resources has been developed. Its implementation will significantly increase the interest of households in investments. Specific measures for attraction of household resources and investments have been offered for example:

- to improve the legal and regulatory framework for the operation of investment resources;
- to overcome bureaucratic obstacles in the way of using financial resources of households in investment;
- to support the initiative of small and medium enterprises in relation to introduction of innovative projects;
- to activate programs of public — private partnership;
- practice the involvement of business entities in the development of startups with the use of financial resources of households etc.

Keywords: household savings, investment, regression model, financial mechanism.

JEL Classification C15, D14, E21

Formulas: 2; fig.: 1; tabl.: 3; bibl.: 11.

Серватинская И. Н.

кандидат экономических наук,

старший преподаватель,

Черкасский государственный технологический университет, Украина;

e-mail: iservatinskaya@gmail.com; ORCID ID: 0000-0003-2873-8181

РАСХОДЫ И СБЕРЕЖЕНИЯ ДОМОХОЗЯЙСТВ КАК ФАКТОР ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА

Аннотация. Выполнен экономический анализ общественной среды, в котором используются сбережения домашних хозяйств, в результате которого выявлено, что финансовая ситуация в Украине является нестабильной и не способствует эффективному использованию этих ресурсов. Исследовано потенциальное воздействие расходов и сбережений домохозяйств на ВВП и обнаружено, что это влияние является умеренным. С анализа структуры расходов населения определено, что основная часть расходуется на приобретение товаров и услуг без вложений в инновации. С целью повышения уровня инвестирования от сбережений домохозяйств разработан соответствующий механизм, реализация которого значительно повысит заинтересованность домохозяйств в инвестиционных вложениях. Предложены конкретные меры по привлечению ресурсов домохозяйств в инвестиции.

Ключевые слова: сбережения домохозяйств, инвестиции, регрессионная модель, финансовый механизм.

Формул: 2, рис.: 1; табл.: 3; библи.: 11.

Вступ. В сучасних умовах роль фінансових ресурсів, зокрема витрат і заощаджень домогосподарств є надзвичайно важливою, оскільки вони є вагомим джерелом не лише функціонування економіки, але й інвестиційним ресурсом економічного розвитку.

Проте, складні суспільні процеси, які нині впливають на розвиток економіки, формують окремі проблеми щодо ефективного залучення цих фінансових ресурсів до інвестиційних проектів на державному та місцевому рівні. Саме тому формування ефективних механізмів залучення заощаджень домогосподарств до інвестиційних процесів є актуальним завданням державного значення.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Зазначимо, що заощадження домашніх господарств, як інвестиційний ресурс, були предметом дослідження ще у античні часи. Так, ще Аристотель у праці «Політика» виявив залежність між грошима та заощадженнями і стверджував, що заощадження — це залишок грошей, які залишаються після споживання [1]. Т. Ман дотримувався думки, що багатіє той народ, який є працьовитим і формує заощадження які і є ресурсом національного багатства [2, с. 36]. А. Сміт одним із перших виокремив заощадження як економічну категорію і у праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» у другій книзі «Про природу капіталу, його нагромадження та застосування» обґрунтував роль заощаджень як важливого чинника економічного зростання [3, с. 289]. Продовжив дослідження суті заощаджень Т. Мальтус, який вважав їх вагомим джерелом інвестицій [4, с. 34]. Заслуговує на увагу праця Дж. Гобсона «Розвиток сучасного капіталізму», в якій він ґрунтовно дослідив заощадження, з'ясовуючи ситуації із надмірними заощадженнями та їх роль у розвитку промислового виробництва [5, с. 260].

Значний внесок у розвиток наукових положень щодо заощаджень здійснили наші вітчизняні науковці на початку ХХ ст. — М. Туган-Барановський і Є. Слуцький. Так, М. Туган-Барановський виявив, що нагромадження капіталу сприяє збільшенню виробництва, при тому, що існують циклічні коливання між динамікою заощаджень та інвестиціями в економіку [6].

Подальший розвиток теоретичних положень щодо заощаджень здійснив Дж. М. Кейнс, якого вважають засновником теорії споживань та заощаджень. Суть його теоретичних підходів полягає у тому, що населення, здійснюючи вибір між поточним споживанням та майбутніми потребами, повинно усвідомити, яка частка доходу, що не спожита у реальному періоді, буде використана у майбутньому і яким чином вплине на обсяг цих доходів у майбутніх періодах [7, с. 151].

Зазначимо, що ця проблематика є актуальною і в нинішніх реаліях. Серед вітчизняних вчених, які обґрунтовують роль заощаджень в інвестиціях можна назвати О. Барановського, І. Лютого, С. Науменкову, Ю. Пасічника, Л. Худолій, Г. Азаренкову та інших. Так, Ю. Пасічник доводить, що при реалізації відповідних програм доцільно широко використовувати можливості державно– приватного партнерства, залучати до фінансування на взаємовигідних умовах кошти населення [8, с. 4]. Л. Худолій стверджує, що заощадження, які інвестуються, забезпечують економічне зростання при збереженні макроекономічної рівноваги. [9, с. 151], а Г. Азаренкова та І. Сословська обґрунтовували особливості конкурсного відбору при фінансуванні інвестиційних та інноваційних проектів і програм [10].

Отже, протягом тривалого періоду вітчизняними та зарубіжними науковцями досліджувався зв'язок між заощадженнями населення, інвестиціями та економічним зростанням.

В результаті аналізу наукових джерел виявлено, що вони не охоплюють всієї сукупності наукових напрямів використання заощаджень населення для інноваційного розвитку, тому метою дослідження є подальше удосконалення існуючих положень, зокрема у розробці механізму трансформації заощаджень домогосподарств в інноваційний ресурс.

Результати досліджень. Проаналізуємо основні макроекономічні показники України, які характеризують умови використання заощаджень фізичних осіб.

Аналіз даних дозволяє зробити такі висновки (табл. 1):

ВВП в Україні, упродовж 2012—2018 рр. зростав, також фіксується збільшення ВВП на душу населення;

індекс споживчих цін доволі суттєво збільшувався, зокрема у 2015 р. і перевищував значення передбачене Законом «Про Державний бюджет України» у 2014 р. та 2016 р., та лише у 2012—2013 рр. мав сприятливе значення;

індекс реальної заробітної плати мав від'ємне значення у 2014—2015 рр., а 2016 року був нижчим за рівень інфляції і лише у 2012—2013 рр. і 2017 року перевищував темпи інфляції;

доходи з витратами і заощадженнями фізичних осіб практично співставлені, у 2012—2013 рр. перевищували ВВП, але вже у 2014—2018 рр. зменшились.

Таблиця 1

Основні макроекономічні показники в Україні за 2012—2018 рр.

(млн грн)

Показник	Роки						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
ВВП номінальний	1404669	1465198	1586915	1988544	2383182	2982920	3558706
ВВП на душу населення, грн.	32 480	33 965	36 904	46 413	55 848	70 224	84 192
Індекс споживчих цін, %	99,8	100,5	124,9	143,3	112,4	113,7	109,8
Індекс реальної заробітної плати, %	111	106,8	86,5	90,1	106,5	118,9	109,7
Доходи населення України	1457864	1547873	1516768	1772016	2051331	2652082	3219500
Витрати та заощадження населення України	1457864	1548733	1516768	1772016	2051331	2652082	3202700

Примітка. Складено на основі даних Державної служби статистики [11].

Отже, згідно з виконаним аналізом можна стверджувати, що основні макроекономічні показники суспільного розвитку характеризуються значними розбіжностями, що є ознакою нестабільного розвитку, зокрема і фінансової системи.

Для дослідження потенційного впливу витрат і заощаджень домогосподарств на ВВП побудуємо лінійну регресивну модель і складемо рівняння регресії, використавши метод найменших квадратів. Обчислимо значення коефіцієнта парної лінійної кореляції r_{xy} і оцінимо щільність зв'язку за такою шкалою:

$r_{xy} = 0$ — зв'язок відсутній; $0,1 \leq r_{xy} < 0,3$ — зв'язок слабкий;

$0,3 \leq r_{xy} < 0,5$ — зв'язок помірний; $0,5 \leq r_{xy} < 0,7$ — зв'язок помітний;

$0,7 \leq r_{xy} < 0,9$ — зв'язок сильний; $0,9 \leq r_{xy} < 0,99$ — зв'язок дуже сильний;

$r_{xy} = 1$ — зв'язок функціональний.

Отже, $y = a_1x + a_0$ — лінійна модель, де Y — фактор ВВП, X — фактор витрат та заощаджень домогосподарств, коефіцієнт регресії a_0 економічно не інтерпретується, а коефіцієнт регресії a_1 показує на яку частину від збільшення (зменшення) витрат та заощаджень домогосподарств відповідно збільшиться (зменшиться) ВВП. Коефіцієнти a_0 і a_1 знаходяться із системи рівнянь:

$$\begin{cases} na_0 + a_1 \sum x_i = \sum y_i, \\ a_0 \sum x_i + a_1 \sum x_i^2 = \sum x_i y_i. \end{cases} \quad (1)$$

$$r_{xy} = \frac{\overline{xy} - \bar{x}\bar{y}}{\sigma_x \sigma_y}, \text{ де } \sigma_x = \sqrt{\frac{\sum (x_i - \bar{x})^2}{n}}, \sigma_y = \sqrt{\frac{\sum (y_i - \bar{y})^2}{n}}, \overline{xy} = \frac{\sum x_i y_i}{n}, \bar{x} = \frac{\sum x_i}{n}, \bar{y} = \frac{\sum y_i}{n}.$$

Результати досліджень зведемо в табл. 2.

Таблиця 2

Обчислення параметрів лінійної регресивної моделі

Роки	ВВП номінальний млн. грн.	Витрати та заощадження млн. грн.	x ²	x*y	y ²
	(y)	(x)			
2012	1404669	1457864	2,12537E+12	2,04782E+12	1,9731E+12
2013	1465198	1548733	2,40E+12	2,27E+12	2,15E+12
2014	1586915	1516768	2,30E+12	2,41E+12	2,52E+12
2015	1988544	1772016	3,14E+12	3,52E+12	3,95E+12
2016	2383182	2051331	4,21E+12	4,89E+12	5,68E+12
2017	2982920	2652082	7,03354E+12	7,91095E+12	8,8978E+12
2018	3558706	3202700	1,03E+13	1,14E+13	1,27E+13
Σ	15370134	14201494	3,15E+13	3,44448E+13	3,78E+13

Примітка. Розробка автора.

З використанням MS Excel отримано такі значення:

$$a_1 = 0,367920289; a_0 = 1116064,158$$

Функція лінійної залежності є такою:

$$y = 0,367920289 x + 1116064,158 \quad (2)$$

Коефіцієнт парної лінійної кореляції — $r_{xy} = 0,449468823$, отже вплив витрат і заощаджень на ВВП можна розцінювати як помірний.

Для більш детального аналізу використання витрат і заощаджень як інвестиційного ресурсу проаналізуємо структуру витрат в Україні протягом 2012—2018 років.

Таблиця 3

Аналіз структури витрат населення України за 2012—2018 рр.

(млн. грн.)

Показник	2012	%	2013	%	2014	%	2015	%	2016	%	2017	%	2018	%
Витрати та заощадження	1457864	100	1548733	100	1516768	100	1772016	100	2051331	100	2652082	100	3202700	100
у т.ч.														
придбання товарів та послуг	1194791	81,9	1304031	84,2	1316757	86,8	1568173	88,5	1840262	89,71	2359985	88,99	2856808,4	89,2
доходи від власності (сплачені)	18567	1,3	21091	1,4	23495	1,5	18583	1,05	15564	0,76	21561	0,81	28824,3	0,9
поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти	97226	6,7	107345	6,9	145736	9,6	154187	8,70	182914	8,92	239898	9,05	301053,8	9,4
нагромадження не фінансових активів	-2954	-0,2	5378	0,3	2912	0,2	-2117	-0,12	-5481	-0,27	-32060	-1,21	-	-
приріст фінансових активів	150234	10,3	110888	7,2	27868	1,8	33190	1,87	18072	0,88	62698	2,36	16013,5	0,5

Примітка. Розраховано на основі даних Державної служби статистики України.

Згідно з даними, поданими у табл. 3, витрати та заощадження зросли з 1457864 млн. грн. у 2012 р. до 3202700 млн. грн. у 2018 р., тобто на 1744836 млн. грн. або 119,7 %. Найбільші темпи зростання витрат та заощаджень спостерігаються у 2015 — 2016 рр. 14-15 %. Значна частка витрат спрямовується на придбання товарів та послуг — 82-90 %, поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти упродовж досліджуваного періоду збільшилися на 146,74 % і становлять у структурі витрат 7-9 %.

Нагромадження нефінансових активів за досліджуваній період в основному має від'ємне значення. До нефінансових активів віднесено матеріальні оборотні кошти, цінності; землю, надра, ліси та інші природні ресурси; нематеріальні активи.

Так, лише у 2013—2014 рр. спостерігається приріст не фінансових активів населення на 0,2—0,3 %, у 2015—2017 рр. спостерігається зменшення не фінансових активів до -32060 млн. грн.

Зменшення приросту фінансових активів у структурі витрат населення упродовж 2013 р., 2016 р. та 2018 р. пов'язане із інфляційними процесами в економіці, знеціненням національної валюти та кризою банківської системи України.

Беручи до уваги, що заощадження вкладаються в економіку у безпосередній формі у незначних обсягах, розробимо відповідний механізм розміщення цих ресурсів у економіку (рис. 1).

Запропонований механізм побудовано з врахуванням зарубіжного та вітчизняного досвіду, з обґрунтуванням мети, завдань, інструментів, методів та результатів впровадження. Особливістю цього механізму є поєднання інтересів домогосподарств та інвесторів, що сприятиме створенню нових робочих місць, наповненню бюджетів, підвищенню добробуту.

На відміну від інших варіантів, які пропонуються вітчизняними вченими, зокрема Л. Худолій [9, с. 10], запропонований механізм сформовано із поєднанням інструментів та конкретних методів реалізації і направлений на досягнення конкретних результатів.

Для впровадження механізму трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиційні ресурси необхідно подолати низку перепон, зокрема: удосконалити нормативно-правову базу функціонування інвестиційних ресурсів; подолати бюрократичні перепони на шляху використання фінансових ресурсів домогосподарств в інвестиційні вкладення; підтримати ініціативу малих і середніх підприємств щодо впровадження інноваційних проектів.

Для оптимізації інтересів домогосподарств та інвесторів доцільно застосування таких заходів: у виконавчих структурах місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування сформувати аналітичні групи, які б аналізували поточні та перспективні ситуації щодо реалізації можливих інноваційних проектів із використанням заощаджень домогосподарств; активізувати програми державно — приватного партнерства; практикувати залучення підприємницьких структур до розробки стартапів із використанням фінансових ресурсів домогосподарств; залучати до обґрунтування інноваційних проектів із використанням заощаджень домогосподарств відповідних фахівців, зокрема науковців, що активізуватиме інноваційні процеси.

Висновки. Виконане дослідження дозволило виявити, що рівень залучення заощаджень витрат і заощаджень домогосподарств в реалізацію інноваційних програм нині є незначним, чому не сприяли негативні чинники. Запропоновані теоретичні та практичні напрями щодо залучення цих фінансових ресурсів домогосподарств до інноваційних процесів дозволить поєднати інтереси відповідних власників фінансових ресурсів та інвесторів.

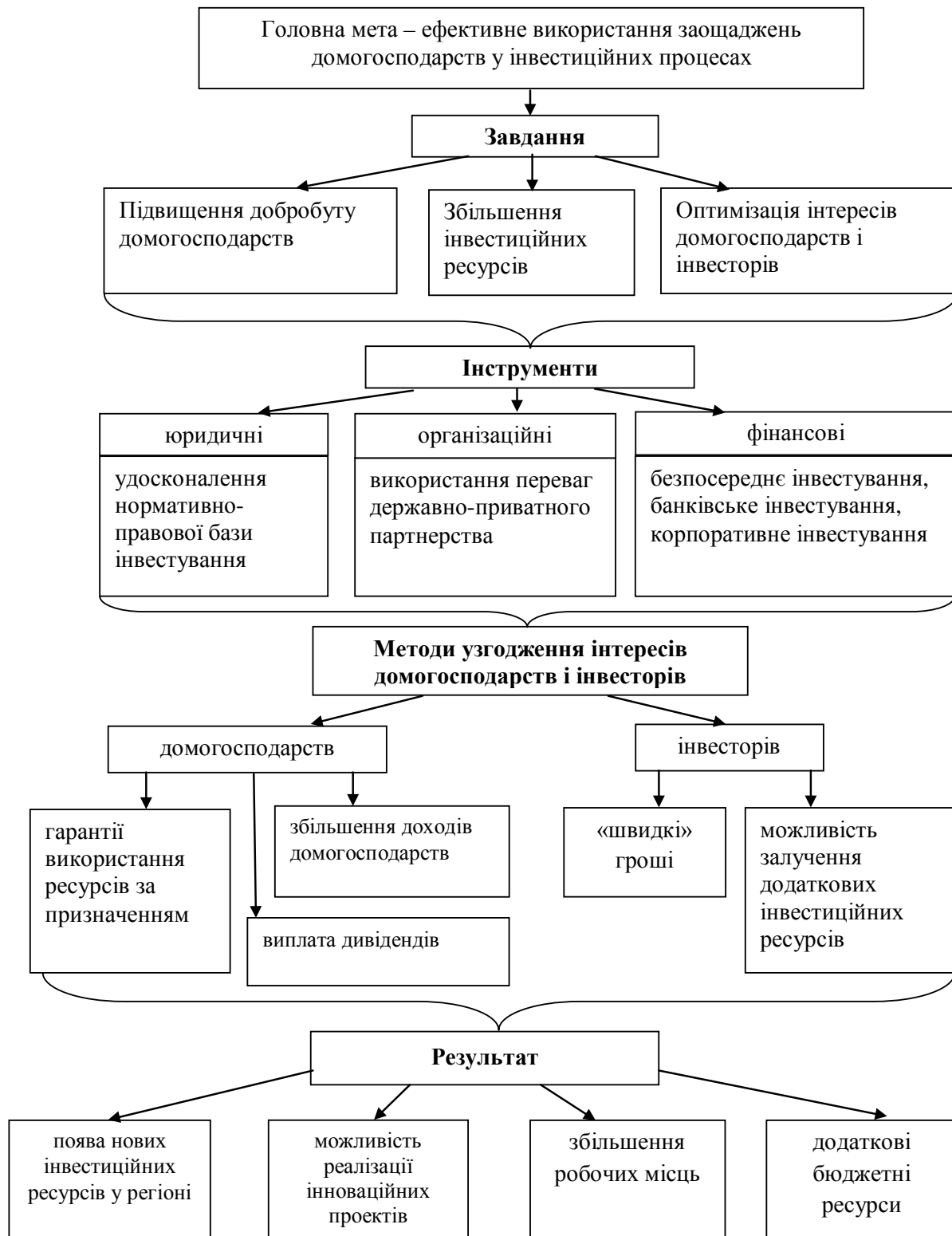

Рис. 1. Механізм трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиційні ресурси
Примітка. Розроблено автором.

Науковою новизною дослідження є підходи щодо використання витрат та заощаджень домогосподарств як інноваційного ресурсу економічного розвитку. Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що виконаний кореляційно-регресійний аналіз із побудовою лінійної регресивної моделі дозволив виявити зв'язок між витратами і заощадженнями та

ВВП із обґрунтуванням, що він є помірний. Практичний результат визначається розробленим механізмом трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиційні ресурси. У результаті дослідження отримано економічний та соціальний ефект. Економічний полягає у збільшенні фінансових ресурсів, які функціонують у реальному секторі економіки та формують додаткові надходження до бюджетів всіх рівнів, Пенсійного фонду, а соціальний — у створенні додаткових робочих місць. Беручи до уваги, що фізичні особи в Україні володіють значними фінансовими ресурсами, які практично співставленні з обсягами ВВП, є доцільність залучення заощаджень домогосподарств до інвестиційних програм на принципах оптимальності, погодження взаємних інтересів донорів та реципієнтів, цільового використання, контролю за використанням. Отже, ця проблематика в нинішніх умовах є актуальною і тому доцільно її продовження

Література

1. Аристотель. Политика / Аристотель. — Москва : Хранитель, 2006. — 393 с.
2. Плотников И. Меркантилизм / И. Плотников. — Москва : Директ-Медиа, 2007. — 82 с.
3. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. — Москва : Соцекгиз, 1962 — С. 289—290.
4. Мальтус Т. Р. Опыт о законе народонаселения / Т. Р. Мальтус. — Москва : Эконов ; Ключ, 1993. — 487 с.
5. Гобсон Д. Развитие современного капитализма / Д. Гобсон. — Москва ; Ленинград : Госиздат, 1926.
6. Туган-Барановский М. И. Основы политической экономии / М. И. Туган-Барановский ; науч. редактор, автор предм. і вступної статті С. М. Злупко. — Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003.
7. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, теории, процента и денег / Дж. М. Кейнс. — Москва : Прогресс, 1992. — 520 с.
8. Пасічник Ю. Бюджетне забезпечення державних соціальних програм / Ю. Пасічник // Збірник наукових праць ЧДТУ. — Черкаси, 2014. — Вип. 36. — Ч. II. — Т. I. — С. 4—9.
9. Худолій Л. М. Генезис наукових поглядів на залучення заощаджень домогосподарств у економіку України / Л. Худолій // Агросвіт. — 2012. — № 12. — С. 7—10.
10. Азаренкова Г. М. Методика конкурсного відбору для фінансування інвестиційних та інноваційних проектів і програм / Г. М. Азаренкова, І. В. Сословська // Економіка ринкових відносин. — 2010. — № 5. — С. 95—101.
11. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Стаття рекомендована до друку 14.05.2019

© Серватинська І. М.

References

1. Aristotel'. (2006). *Politika [Politics]*. Moscow: Hranitel' [in Russian].
2. Plotnikov, I. (2007). *Merkantilizm [Mercantilism]*. Moscow: Direkt- Media [in Russian].
3. Smit, A. (1962). *Issledovanie o prirode i prichinah bogatstva narodov [Study on the nature and causes of the wealth of nations]*. Moscow: Sotsekgiz, 1962 [in Russian].
4. Mal'tus, T. R. (1993). *Opyt o zakone narodonaseleniya [An Essay on the Law of Population]*. Moscow: Ekonov; Klyuch [in Russian].
5. Gobson, D. (1926). *Razvitie sovremennogo kapitalizma [The development of modern capitalism]*. — Moscow; Leningrad, Gosizdat [in Russian].
6. Tugan-Baranovskyi, M. I. (2003). *Osnovy politychnoi ekonomii [Fundamentals of Political Economy]*. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].
7. Kejns, Dzh. (1992). *Obshchaya teoriya zanyatosti, teorii, procenta i deneg [The General Theory of Employment, Theory, Interest and Money]*. Moscow: Progress [in Russian].
8. Pasichnyk, Yu. (2014). *Biudzhethne zabezpechennia derzhavnykh sotsialnykh prohram [Budget support of state social programs]*. *Zbirnyk naukovykh prats ChDTU — Collection of scientific works of the ChTTU*, 36, 4—9 [in Ukrainian].
9. Khudolii, L. M. (2012). *Henezys naukovykh pohliadiv na zaluchennia zaoshchadzen domohospodarstv u ekonomiku Ukrainy [Genesis of scientific views on the attraction of household savings in the economy of Ukraine]*. *Agrosvit*, 12, 7—10 [in Ukrainian].
10. Azarenkova, H. M., & Soslovska, I. V. (2010). *Metodyka konkursnoho vidboru dlia finansuvannia investytsiinykh ta innovatsiinykh proektiv i prohram [Method of competitive selection for financing of investment and innovation projects and programs]*. *Ekonomika rynkovykh vidnosyn — Economy of market relations*, 5, 95—101 [in Ukrainian].
11. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. (n. d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua>.

The article is recommended for printing 14.05.2019

© Servatynska I.